

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 4. do 10. jula 2006. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijska građevina – Zgrada željezničke stanice Bistrik u Sarajevu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik nalazi se na zemljištu označenom kao k.č. broj 167 (stari premjer), što odgovara k.č. br. 2808, 2809 i 2810 (novi premjer), z.k. uložak br. CXV/JII, k.o. Sarajevo IX, općina Stari Grad, Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Zaštićeni nacionalni spomenik obuhvata prostor definiran u tački I stav 2. ove odluke. Na tom prostoru utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su konzervatorsko-restauratorski radovi, konstruktivna sanacija, unutrašnja adaptacija novoj namjeni, uređenje pristupnog platoa i pripadajućih parcela i radovi kojima je cilj prezentacija nacionalnog spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;
- spomenik može biti korišten u ugostiteljske, edukativne i kulturne svrhe.

2

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajuća Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 06.2-2140/06-6
5. jula 2006. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovi Zakona o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, člana 2, stava 1, “nacionalni spomenik” je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Elša Turkušić iz Sarajeva podnijela je dana 25. aprila 2005. godine peticiju za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V stava 4. Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra,
- sadašnje stanje i namjenu dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- historijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Historijska građevina – Zgrada željezničke stanice Bistrik u Sarajevu nalazi se u naselju Bistrik, na padinama Trebevića, u dijelu Starog Grada. Objekat je izgrađen na dominantnoj koti, čiji je prostor predstavljen u obliku platoa-ostrva, koji je ograničen frekventnim saobraćajnicama: glavnom gradskom zaobilaznicom, te ulicama Garaplina i Huremuša. Sa platoa ispred zgrade željezničke stanice pruža se široki pogled na grad.

Dio naselja Bistrik, na kojem je izgrađena Zgrada željezničke stanice Bistrik, je sada smještena u zoni individualnog stanovanja padinskih dijelova grada.

Nacionalni spomenik obuhvata zemljište označeno kao k.č. broj: 167 (stari premjer) i k.č. br. 2808, 2809 i 2810 (novi premjer), k.o. Sarajevo IX; z.k. uložak br. CXV/JII, općina Stari Grad, Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine.

Historijski podaci

Prva pruga u Bosni i Hercegovini puštena je u saobraćaj krajem decembra 1872. godine. Bila je to pruga normalnog kolosjeka od Banje Luke do Dobrljina, u dužini od 87 km. Izgrađena je kao dio Carigradske magistrale, koja je, prema planovima Osmanskog carstva, trebala povezati Carigrad sa Bečom.

Nakon Berlinskog kongresa, 1878. godine, Bosna i Hercegovina je došla pod vlast Austro-Ugarske monarhije. Austrougarska vlast započinje intenzivnu gradnju željezničke mreže u dolini rijeke Bosne 1878. godine.

10. septembra 1878. godine u Derventi je osnovana prva direkcija bosanskohercegovačkih željeznica pod nazivom «Direkcija Carskih i kraljevskih Bosanskih željeznica». Prvi direktor je bio major – inženjer Johan Tomašek. Osoblje direkcije je bilo iz Austro-Ugarske, a domaći radnici su bili pomoćno osoblje.

Pruga je završena 5. oktobra 1882. godine, kada je lokomotiva «Rama» dovezla prvi voz u Sarajevo. Ukupna dužina pruge iznosila je 270,117 km.

Izgradnja Južne pruge od Metkovića do Sarajeva završena je 1. augusta 1891. godine.

U sklopu razvoja željezničke mreže, počinje se graditi Istočna pruga, koju su sačinjavale dvije pruge: Sarajevo-Uvac i Međeđa-Vardište. Trasa je bila veoma komplicirana i išla je iz Sarajeva dolinom rijeke Miljacke, zatim prateći vododjelnicu, kroz tunel dug 850 m, spuštala se u dolini Prače i, slijedeći njen tok, dolazila u dolinu rijeke Drine. Dužina Istočne pruge iznosila je 161,5 km. Ova pruga je bila uskotračna i njena izgradnja je trajala oko 15 godina. Puštena je u saobraćaj 4. jula 1906. godine. Izgradnja ove pruge bila je jedna od najskupljih. Na ovoj pruzi izgrađeno je 99 tunela, mnogo nasipa, usjeka i potpornih zidova. Jedan kilometar pruge koštao je 450.000 zlatnih kruna.

Iste godine izgrađena je i Zgrada željezničke stanice na Bistriku. Projekat za ovu zgradu je izradilo Tehničko odjeljenje Bosanskohercegovačkih državnih željeznica.

Zgrada bistričke stanice izgrađena je kao tipski projekat (ista ovakva stanična zgrada izgrađena je na Palama), nepoznatog arhitekta.

Izgradnjom stanične zgrade, kao i njenih pratećih sadržaja: bifea, zgrade za upravitelja i skladišta tovarne građe, kao i izgradnjom nasipa, tunela i mosta, izgled stare mahale se potpuno izmijenio. Izgradnjom staničnih objekata, ukupna slika ambijenta nije bila uništena, kompleks se relativno dobro uklapao u ukupnu sliku ovog dijela Bistrika.

Ukidanjem Istočne pruge 1973. godine, stanična zgrada Bistrik je u potpunosti izgubila svoj osnovni značaj.

Danas, stanična zgrada Bistrik je građevinski u lošem stanju, dijelom zbog ratnih djelovanja, a dijelom zbog neadekvatnih građevinskih intervencija. Od ostalih dijelova kompleksa ostale su samo ruševine, dok je na mjestu gdje se nalazila pruga izgrađena saobraćajnica u vidu gradske zaobilaznice.

2. Opis dobra

Zgrada željezničke stanice Bistrik u Sarajevu, sa svojim naglašenim kosim krovovima i bogato obrađenim drvenim strehama, predstavlja tipičan primjer «alpskog ili romantičarskog stila» arhitekture austrougarskog perioda.

Objekat je orijentiran u smjeru jugozapad-sjeveroistok i imao je dva glavna ulaza. Jedan se nalazio na jugoistočnoj strani, gdje je ranije bio prostor čekaonice, a drugi na sjeverozapadnoj, gdje je bio ulaz na peron.

Zgrada željezničke stanice Bistrik je razvijena u horizontalnom smjeru kroz tri volumena različitih visina. Funkcionalno, oni su bili povezani samo na prizemnoj etaži.

Prvi, najviši segment stanične zgrade sastoji se od podruma, prizemlja, sprata i potkrovlja. Visina podruma iznosi 2,3 m, prizemlja 3,5 m, sprata 3,2 m i potkrovlja 3,0 m. Visine ovog dijela (mjerene sa vanjske strane) iznose: do strehe cca 9,5 m i do sljemena krova cca 14,0 m. Tlocrtne dimenzije ovog segmenta su cca 12,35 X 12,85 m. U prizemlju ovog dijela nalazile su se sljedeće prostorije: čekaonica (dimenzije 6,0 X 5,2 m), kancelarija upravnika (5,5 X 4,0 m) i kancelarija prometnog ureda (5,5 X 4,0 m), blagajna (5,8 X 3,0 m), toalet (1,75 X 0,9 m) i stepenište. Vertikalna komunikacija u objektu ostvarena je preko jednokrakog drvenog stepeništa, čija širina iznosi cca 90 cm. Dimenzije prostora u kojem je smješteno stepenište iznose 5,8 X 2,85 m.

Drugi segment stanične zgrade, koji se nalazi u središnjem dijelu, je prizemni objekat. Bio je to natkriveni peronski prostor, koji je bio zatvoren sa tri strane, dok je jugoistočna strana, strana prema pruzi, bila otvorena. Krov je na jugoistočnoj strani bio oslonjen na 6 drvorezbom ukrašenih stupova. Visina ovog dijela, mjerena sa vanjske strane, iznosi: do strehe cca 4,0 m, i do sljemena krova cca 7,0 m. Tlocrtne dimenzije ovog segmenta su cca 19,60 X 5,10 m, a njegova unutrašnja visina iznosi 3,75 m.

Treći segment stanične zgrade se sastoji od prizemlja i visokog tavanjskog prostora. U prizemlju su bile smještene sanitarije i prostorije za prtljag. Tlocrtne dimenzije ovog segmenta iznose cca 4,75 X 7,30 m. Visina prizemlja iznosi 3,5 m. Visine ovog dijela (mjerene sa vanjske strane) iznose: do strehe cca 5,0 m, i do sljemena krova cca 8,3 m.

Zgrada željezničke stanice na Bistriku je građena od tradicionalnih materijala. Tri osnovna materijala su korištena za gradnju objekta – kamen, drvo i opeka.

Temelji su izrađeni od lomljenog kamena i njihova debljina iznosi cca 60 cm. Visina sokla iznosi 90 cm i on je izrađen od tesanog kamena. Masivni vanjski zidovi prizemlja, sprata i potkrovlja su izvedeni od opeke, a njihova debljina iznosi cca 45 cm. Unutrašnji pregradni zidovi su izrađeni od opeke, debljine 15 cm. Svi zidovi sa unutrašnje i vanjske strane su malterisani i bojani. Međuspratna konstrukcija je izrađena od drvenih greda, preko kojih je postavljen drveni pod.

Sva tri segmenta objekta su pokrivena dvovodnim krovovima sa pokrovom od utorenog crijepa. Krovovi su visoki, strmi, velikog nagiba, sa velikim, raskošno izrađenim drvenim strehama. Na prvom i trećem dijelu objekta krovovi su zarubljeni manjom krovnom plohom, koja je na vrhu ukrašena metalnim obeliskom. Prvi objekat ima dva dvovodna krova, koji su postavljeni pod pravim uglom u odnosu jedan na drugi.

Na jugoistočnoj fasadi se nalazi devet prozora, od toga su tri velika na spratu prvog segmenta, čije dimenzije iznose cca 0,9 X 1,8 m. Prozori su drveni, izrađeni u šest polja i na fasadi imaju lukove izrađene od fasadne opeke. Na ovoj fasadi su se nalazila i dvoja dvokrilna, u gornjem dijelu ustakljena vrata (jedna na čekaonici, a druga na uredu). Dimenzije vrata na čekaonici su iznosila cca 1,5 X 2,5 m i imala su nadsvjetlo i fiksna ustakljena krila sa obje strane. Vrata ureda su bila dimenzija cca 1,5 X 2,5 m i imala su nadsvjetlo.

Na sjeverozapadnoj fasadi se nalazilo devet prozora različitih dimenzija, i to na prvom i trećem segmentu, dok su na drugom, peronskom segmentu izrađena 4 tzv. slijepa prozora (samo su naznačena mjesta sa ramom i lukovima od fasadne opeke, bez otvora). Na ovoj fasadi, na prvom segmentu, su se nalazila jedna jednokrillna ostakljena vrata, dimenzija cca 0,9 X 2,5 m, i jedna dvokrilna u gornjem dijelu ostakljena vrata, koja su se nalazila na peronskom prostoru, dimenzija cca 1,5 X 2,5 m.

Na jugozapadnoj fasadi nalazila su se četiri prozora i jedan okulus, dok je na sjeveroistočnoj fasadi bilo 6 prozora različitih veličina. Na ovoj fasadi, na trećem segmentu, bila su izrađena troja jednokrillna ostakljena vrata sa nadsvjetlom, dimenzija 0,9 X 2,5 m.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Nema podataka da je objekat stanične zgrade na Bistriku bio pod zaštitom države.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Nema podataka da li su na objektu vršeni konzervatorsko-restauratorski radovi.

5. Sadašnje stanje dobra

Zgrada željezničke stanice na Bistriku je građevinski u jako lošem stanju.

Osim ratnih razaranja, objekat je doživio i znatne promjene usljed nezakonitih građevinskih intervencija.

Objekat se danas koristi kao stambeni prostor, kako u svom glavnom dijelu (nekadašnjoj upravnoj zgradi), tako i u dijelu nadstrešnice (nekadašnji natkriveni peronski prostor).

Stanična zgrada danas ima stambenu funkciju i pretpjela je niz konstruktivnih zahvata, kako bi se dobilo pet stambenih jedinica za pet porodica, koliko ih danas živi u ovom objektu. Postavljanjem pregradnih zidova za potrebe stambenih jedinica kao i interventnim zahvatima na fasadama u vidu novih ulaza i prozorskih otvora, narušena je njena autentičnost.

Jugoistočna, peronska fasada je posebno degradirana rušenjem drvenih stupova trijema i gradnjom zida sa novim neadekvatnim otvorima.

Na ulaznom dijelu nekadašnje verande montirana su vrata od crne bravarije, a i prozori ne odgovaraju originalnim. Fasade objekta stare željezničke stanice su u znatnoj mjeri oštećeni i uništeni.

6. Specifični rizici

Zgrada željezničke stanice na Bistriku je građevinski u lošem stanju i to kako zbog ratnih razaranja, tako i usljed promjena nastalih nezakonitim građevinskim intervencijama.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

B. Historijska vrijednost

(veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji)

C. Umjetnička i estetska vrijednost

iv. Kompozicija

F. Ambijentalna vrijednost

ii. Značenje u strukturi i slici grada

G. Izvornost

- i. Oblik i dizajn
- ii. Materijal i sadržaj
- v. Položaj i smještaj u prostoru

I. Cjelovitost

- i. Fizička cjelovitost
- II. Homogenost
- III. Zaokruženost (kompletnost)

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura:

- 2003. Ajdin Fevzija, Iz istorijata bosanskohercegovačkih željeznica, Kalendar željeznica Federacije, Sarajevo, 2003. godine
- 2005. Turkušić Elša, Sjećanje na željezničku stanicu na Bistriku, Sarajevo, AGD Magazin za arhitekturu, gradnju i dizajn, Bosna i Hercegovina, juni, 2005. godine
 - Projekat stanične zgrade izrađen 1902. godine, dobiven od gosp. Mirsada Komarice

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:
*Alisa Marjanović, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*